

Aikuiskasvatuksen opiskelijoiden opiskelukokemuksista ja urakehityksestä

Peltokoski, Jukka. 1985. Aikuiskasvatuksen opiskelijoiden opiskelukokemuksista ja urakehityksestä. Aikuiskasvatus 5, 1, 11–14. — Artikkelin perustuu kirjoittajan pro gradu -tutkielmaan, jossa tutkittiin Tampereen yliopistossa vuosina 1970–81 opiskelleiden aikuiskasvatuksen laudaturin suorittaneiden yhteiskuntatieteiden ja filosofian kandidaattien sosiaalista taustaa, opiskeluun liittyviä seikkoja, työhönsijoittumista sekä työuran kehittymistä. Tutkimuksen keskeisenä tarkoituksena oli tuottaa tietoa aikuiskasvatuksen opetuksen edelleen kehittämiseksi. Yleisesti tarkastellen opiskelijat olivat suhteellisen tyytyväisiä aikuiskasvatuksen opetukseen, he olivat sijoittuneet hyvin ammatillurallaan. Keskeisimpinä puutteina koettiin se, että opetuksessa ei vastaajien mielestä painotettu tarpeeksi didaktiikkaa, opetuksen suunnittelua ja yleensä käytännön aikuiskasvatustyössä tarvittavia tietoja ja taitoja.

1. Tutkimuksen tarkoitus ja kohdejoukko

Tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa tietoa aikuiskasvatuksen kehittämiseksi yliopistollisena oppiaineena. Koulutuksen kehittämistä on käsitelty ensisijaisesti ammatillisen tehtävän tai ulottuvuuden näkökulmasta. Lähtökohtana oli ns. ammattikuva-ajattelu, jonka mukaan koulutuksen sisällöt tulisi suunnata ao. alan keskeisimpien työammattien ja niiden keskeisimpien työtehtävien mukaan.

Tutkimuksen peruskohdejoukon muodostivat kaikki Tampereen yliopistossa vuosina 1970–81 ylempään kandidaattitutkintoon suorittaneet henkilöt, joilla oli aikuiskasvatus pää- tai sivulaudaturaineena sekä aikuiskasvatuksen laudaturin ylimääräisenä opiskelijana suorittaneet henkilöt (N = 139). Tutkimusjoukkoon hyväksytyistä 139:stä henkilöstä 40 % oli miehiä ja 60 % naisia. Tutkimus oli luonteeltaan empiirinen ja aineiston kerääminen tapahtui postikyselyn avulla. Hyväksyttäviä vastauksia tuli 119 joten palautusprosentti oli 86. Kyselyyn vastanneista henkilöistä 37 % oli miehiä ja 63 % naisia. Pääaineena aikuiskasvatuksen laudaturin suorittaneita oli 83 % ja sivulaudaturin suorittaneita 17 %.

2. Pääaineen valintaan vaikuttaneet tekijät ja sivuaineiden valinta

Tutkimuksessa kävi ilmi, että aikuiskasvatuksen pääaineeseen valinneilla opiskelijoilla

ehdottomasti merkittävimpana tekijänä oli henkilökohtainen kiinnostus ainetta kohtaan. Seuraaviksi eniten aineen valintaan vaikuttivat: tarkoituksenmukaisuus työhönsijoittumista ajatellen, aineen opiskelu kehittää persoonallisuutta, aine liittyy läheisesti johonkin tiettyyn ammattiin, se antaa tärkeää tietoa yhteiskunnasta sekä tieteellinen kiinnostus aineeseen ja alan tutkimukseen. Tosin suhteellisen monen kohdalla pääaineen valinta oli ollut melko sattumanvaraista.

Kokonaisuudessaan aikuiskasvatuksen pääaineopiskelijoiden pääaineen valintaan vaikuttaneissa intresseissä yhtyvät toisalta tietyt ammatilliset ja itsensäkehittämiseen liittyvät motiivit henkilökohtaiseen kiinnostukseen alaa ja sen kehittämistä kohtaan. Sen sijaan oppiaineen valinnassa ei korostunut opiskelun suorittamiseen liittyvät ulkokohtaiset tekijät, kuten opintojen suorittamisen helppous tai opintojen nopea suorittaminen. Opintojen alkuvaiheessa keskeisen opiskelumotiivin muodosti käsitys aikuiskasvatuksen sisällöllisestä relevanttisuudesta sekä oman persoonallisuuden kehittämisen että ammatillisen toiminnan kannalta.

Sivuaineeseen pääaineopiskelijat olivat valinneet enimmäkseen jonkin yhteiskuntatieteellisen oppiaineen (71 %), mutta myös taloudellishallinnollisten aineiden osuus oli suhteellisen suuri (20 %). Ylivoimaisesti suosituin sivuaine oli sosiaalipolitiikka, toiseksi suosituin sosiologia ja kolmansina olivat psykologia ja julkishallinto. Koko tutkimusjoukon aineyhdistelmistä löytyi kaikkiaan 38 eri sivuainetta.

3. Opiskelun kesto

Opiskeluajan mediaani aikuiskasvatuksen pääaineekseen valinneilla henkilöillä, jotka olivat tulleet suoraan tiedekuntaan, oli 5.7 vuotta ja opetusjaostoista siirtyneillä 7.3 vuotta.

Keskeisimmät valmistumista viivästyttäneet syyt olivat ansiotyössä käynti ja taloudelliset vaikeudet (33 %), vaikeudet opiskelussa (etenkin pro-gradu-tutkielman tekemisen vaikeus; opettajien taholta tuleva ohjaus oli usein koettu puutteelliseksi) ja motivaatio-ongelmat (16 %).

Opintojen viivästyistä selittää se, että lukukausien aikana lähes 75 % oli ollut töissä ainakin silloin tällöin; 27 % lähes jatkuvasti kokopäivätoimissa. Ongelmana koettiin se, että opiskeluaikainen työ vastasi opiskelualaa suhteellisen heikosti.

4. Työhön sijoittuminen

Pääaineopiskelijoista 68 % oli saanut työtä heti valmistumisensa jälkeen tai he olivat työssä jo valmistumishetkellä. Vastaava prosenttiluku sivuaineopiskelijoilla oli 90. Kuusi kuukautta valmistumisen jälkeen pääaineopiskelijoista oli sijoittunut työelämään jo 94 %. Täältä osin työelämään sijoittumista on pidettävä suhteellisen hyvänä.

Tarkasteltaessa aikuiskasvatuksen pääaineopiskelijoiden työsuhteen vakinaisuutta, havaittiin että valmistumisen jälkeen ensimmäinen työpaikka oli ollut 36 %:lla vakainainen virka tai toimi, 20 %:lla viran tai toimen sijaisuus, 24 %:lla määräaikainen ja 15 %:lla tilapäinen työsuhte.

Ensimmäinen työnantaja oli tavallisimmin ollut kunta tai kuntainliitto, joskin valtion palvelukseen oli sijoitettu lähes yhtä usein (37 % ja 31 %). Pääaineopiskelijoista 20 % oli sijoittunut aluksi jonkin järjestön, säätiön tai yhdistyksen palvelukseen ja vain n. 8 % oli sijoittunut erilaisiin yrityksiin.

Pääaineopiskelijoista oli 42 % sijoittunut opetusosalalle, noin joka neljäs sosiaali- ja terveydenhuoltoalalle ja joka kymmenes hallinnolliselle alalle.

Vain noin kolmasosalla ensimmäinen toimi oli ollut koulutusta vastaava, yli puolella se oli ollut osittain koulutusta vastaava ja noin 16 %:lla täysin koulutusta vastaamaton.

Mitä paremmin oli menestytty opiskelussa, sitä paremmin oli myös sijoitettu koulutusta vastaavaan toimeen. Valmistumisvuoden mukaan myöhemmin valmistuneet olivat sijoittuneet useammin koulutusta vastaaviin tehtä-

viin. Kun 1970—73 valmistuneista 23 % oli päässyt täysin koulutusta vastaaviin tehtäviin niin vastaava luku 1974—77 valmistuneiden kohdalla oli 36 % ja 1978—81 valmistuneilla 44 %.

Naiset olivat sijoittuneet hieman miehiä heikommin koulutusta vastaaviin toimiin. Jos henkilöllä oli ollut jokin aikaisemmin suoritettu ammatillinen tutkinto, niin sitä paremmin hän oli sijoittunut täysin koulutusta vastaaviin tehtäviin heti ensimmäisessä työpaikassaan. Sivuaaineena aikuiskasvatuksen laudaturin suorittaneet olivat sijoittuneet hieman pääaineopiskelijoita paremmin koulutustaan vastaaviin tehtäviin.

Eräs mielenkiintoinen seikka ajatellen ammatillista sijoittumista on tietysti toimiminen aikuiskasvatusalalla. Tutkimuksesta ilmeni, että kaikista vastanneista 39 % ei ollut missään vaiheessa toiminut aikuiskasvatusalalla. Pääaineopiskelijoista tällaisia henkilöitä oli n. 40 % ja sivulaudaturin suorittaneista 35 %.

Kun tarkastellaan aikuiskasvatuksen alueella toimineiden henkilöiden ensimmäisen toimen luonnetta, niin havaitaan, että noin puolella (N=72) se oli ollut päätoiminen hallinto-, suunnittelu- ja/tai organisointitehtävä, ja noin joka neljännellä päätoiminen opetustehtävä.

Suurimpana yksittäisenä aikuiskasvatuksen opiskelijoita rekrytoivana organisaationa olivat olleet kansalais- ja työväenopistot, jotka olivat olleet noin joka neljännen opiskelijan ensimmäinen alan työpaikka. Kokonaisuudessaan tutkittujen henkilöiden ammattiin sijoittuminen oli ollut varsin laaja-alaista ja se käsitettiin muodossa tai toisessa kaikki aikuiskasvatuksen alat.

Naisten ja miesten välillä oli eroja siten, että naisilla oli useammin ensimmäisenä aikuiskasvatusalan toimena ollut jokin tehtävä kansanopistoissa, opintokeskuksissa tai ammatillisissa kurssikeskuksissa. Miehet puolestaan olivat rektytoituneet useammin kansalais- ja työväenopistoihin, henkilöstökoulutukseen tai muun ammatillisen aikuiskoulutuksen piiriin.

5. Toimet tutkimushetkellä

Kyselyhetkellä 1982 työskenteli aikuiskasvatusalalla 45 % kyselyyn vastanneista henkilöistä. Päätoimisia oli koko joukosta 42 %. Päätoimisissa aikuiskasvatustehtävissä oli miehistä 50 % ja naisista 37 %.

Enemmistö entisistä aikuiskasvatuksen opiskelijoista toimi siis muualla kuin aikuiskasvatusalalla. Heistä suurin yksittäinen ryhmä (35 %) toimi sosiaali- ja terveydenhuoltoalalla ja toiseksi suurin ryhmä (15 %) eri alojen tut-

kimus- ja suunnittelutehtävissä. Vajaa 13 % toimi kirjasto- ja museotalalla samoin kuin tiedotus- ja graafisen alan työtehtävissä. Noin 8 % aikuiskasvatustalon ulkopuolelle sijoittuneista oli kuntien koululaitosten tai keskias-teen ammatillisten oppilaitosten palveluksessa ja loput useilla eri aloilla lähinnä johtavissa tehtävissä.

Kaikista tutkimukseen osallistuneista henkilöistä noin 74 %:lla oli kyselyhetkellä vakainainen virka tai toimi. Viran tai toimen sijaisuuksia hoiti 5 %, määräaikaisessa työsuhteessa oli 9 % ja tilapäisessä työsuhteessa 5 % vastaajista.

Keskimääräinen toimiaika ensimmäisessä valmistumisen jälkeisessä toimessa oli ollut noin kaksi vuotta. Toimen tai työpaikan vaihdon syistä keskeisin oli se, että aikaisempi toimi oli ollut määräaikainen tai sijaisuus (45 %). Toiseksi keskeisin vaihdon syy oli ollut halu siirtyä kehittävämpiin, vaativampiin ja koulutusta paremmin vastaaviin tehtäviin (29 %). Muut syyt liittyivät joko perheeseen, työolosuhteisiin, vakinaiseen tai kokopäivätyöhön siirtymiseen ja aikaisemman työn huonoon palkkaukseen.

Työpaikan vaihtamisen yhteydessä oli tapahtunut selvää ammattiaseman nousua. Kyselyhetkellä pääaineopiskelijoista oli kuntain/kuntainliittojen palveluksessa lähes 50 %, valtion palveluksessa n. 20 %, järjestöjen, säätiöiden ja yhdistysten palveluksessa 18 % ja yri-tysten palveluksessa 7 %.

Kyselyhetkellä vajaa puolet vastaajista oli mielestään täysin koulutusta vastaavissa tehtävissä, noin joka kolmannen tehtävät vastasivat osittain koulutusta ja vain vajaalla 7 %:lla oli täysin koulutusta vastaamaton toimi. Tätä tulo-
lostaa on pidettävä tyydyttävänä.

Työtyytyväisyys aikuiskasvatusta opiskel-
leilla oli suhteellisen hyvä. Tyytyväisimpiä vas-
taajat olivat työtehtävien monipuolisuuteen,
mahdollisuuksiin toimia itsenäisesti, mahdolli-
suuteen kantaa vastuuta ja työsuhteen pysy-
vyyteen. Tyytymättömimpiä oltiin taas työhön
rohdistuvaan arvonantoon, lomien määrään,
kokonaistyömäärään ja ylenemismahdolli-
suuksiin. Erityisesti aikuiskasvatuksen alueella
toimineet arvostivat työn monipuolisuutta,
mahdollisuutta toimia itsenäisesti, työstä saa-
tua omanarvontuntoa, mahdollisuutta kantaa
vastuuta, työsuhteen pysyvyyttä ja mahdolli-
suuksia itsensä kehittämiseen. Eri vuosina val-
mistuneiden työtyytyväisyydessä ei ollut juuri-
kaan eroja.

6. Työn vaatimukset ja koulutuksen antamat valmiudet

Selvityksessä verrattiin tehtäväryhmittäin
työssä tarvittavia keskeisiä tiedonalueita ja tai-
toja sekä koulutuksen antamia valmiuksia.
Kokonaisuudessaan aikuiskasvatustalalla toi-
mivien tieto- ja taitoalueet ovat suhteellisen
laaja-alaiset ja monipuoliset. *Hallinto- ja
suunnittelutehtävissä* toimineet henkilöt arvi-
oivat keskeisimmiksi tieto- ja taitoalueiksi
omassa työssään opetuksen suunnittelun, neu-
vottelu- ja kokoustekniikan, koulutussuunnit-
telun, johtamistaidon sekä opetusmenetelmien
hallinnan.

Tämän ryhmän mielestä koulutus oli anta-
nut parhaiten valmiuksia koulutuspolitiikan,
opetuksen suunnittelun, tutkimusaineiston ke-
ruun, opetusmenetelmien ja koulutussuunnit-
telun hallinnan osalta. Ao. ryhmä piti koulu-
tuksen antamia valmiuksia riittämättöminä,
vaikkakin sisällöllisten painotusten kannalta
oikeansuuntaisina. Riittämättömimpinä kou-
lutuksen antamat valmiudet koettiin opetus-
materiaalin suunnittelun, johtamistaidon sekä
neuvottelu- ja kokoustekniikan osalta.

Opetustehtävissä toimineet katsoivat puoles-
taan omalta kannaltaan keskeisimmiksi tieto-
ja taitoalueiksi opetusmenetelmien, opetusma-
teriaalin suunnittelun, neuvottelu- ja kokous-
tekniikan, opetuksen suunnittelun ja opiske-
lutekniikan osa-alueet. Parhaiten koulutukses-
sa oli saatu valmiuksia opiskelutekniikan, tie-
teellisen tutkimuksen tekemisen, koulutuspoli-
tiikan, tutkimusaineiston keruun sekä monitie-
teisen ja ongelmakeskeisen lähestymistavan
vaativien työtehtävien hallintaan. Riittämättö-
mimpänä pidettiin opetusmateriaalin suunnit-
teluun, johtamistaitoon, neuvottelu- ja ko-
koustekniikkaan sekä taloudenhoitoon liitty-
viä valmiuksia.

Ammatillisia ja muita tietoja ja taitoja voi-
daan ylläpitää ja hankkia myös valmistumisen
jälkeisellä jatko- ja täydennyskoulutuksella.
Aikuiskasvatusta opiskelleiden osallistuminen
valmistumisen jälkeiseen lisäkoulutukseen on
ollut hyvin epätasaista. Noin kolmasosa vas-
taajista ei ollut osallistunut lainkaan lisäkoulu-
tukseen, osa oli ollut erilaisissa koulutustilai-
suuksissa kymmeniä kertoja.

Koettu lisäkoulutustarve suuntautui ennen
muuta kasvatustieteen, aikuiskasvatuksen ja
psykologian alueille, didaktiikkaan, johtamis-
koulutukseen jne.

Edellä kuvattua työtehtävien vaatimusten ja koulutuksessa annettujen valmiuksien ristiriitaa voidaan pitää odotettuna, koska yliopistollisella peruskoulutuksella ei pystytä nykyisinkään kohtuulliseksi katsotun opiskeluajan (4—5,5 vuotta) ja tutkintovaatimusten puitteissa antamaan kaikkia niitä kvalifikaatioita, joita työelämässä tarvitaan. Tarkasteltaessa laajemmin aikuiskasvatuksen opetuksen ja opiskelun sisältöalueiden painottumista havaittiin joitakin selvä eroja eri vuosina valmistuneiden henkilöiden mielipiteissä. Koulutuksessa ollaan jossain määrin siirrytty filosofisten, historiallisten ja kulttuuripoliittisten kysymysten pohdiskelusta lähemmäs käytännön koulutus- ja kasvatustyötä, mutta vastaajien mielestä ei vielä riittävästi. Opiskelijoiden mielestä ne sisältöalueet, joita tulisi opetuksessa käsitellä laajemmin ovat: didaktiikka, käytännön aikuiskasvatustyö, viestintätaidot sekä opintojen ohjaus ja opiskelutekniikka.

Opiskelu- ja opetusmuotojen tehokkuutta arvioitaessa tehokkaimpina opetusmuotoina vuonna 1978 ja sen jälkeen valmistuneet henkilöt pitivät erilaisia harjoituskursseja ja -töitä (pro gradu-työn tekeminen, harjoituskurssit ja -työt, muut kirjalliset työt) sekä kirjatentteihin valmistumista. Luento-opetus koettiin selvästi heikoimpana opetusmenetelmänä.

Kun kysyttiin valitsisiko henkilö aikuiskasvatuksen pääaineeksi, jos hän voisi aloittaa opintonsa alusta, niin 57 % pääaineopiskeli-

joista vastasi kysymykseen myöntävästi ja 38 % kieltävästi. Sen sijaan uudessa valintatilanteessa ei otettaisi enää niin usein sivuaineiksi esim. sosiaalipoliittikkaa tai sosiologiaa, vaan enemmän taloudellishallinnollisia (julkishallinto, tilastotiede, ATK) sekä humanistisia tieteitä (lähinnä kielet). Mainittakoon että uudelleen aikuiskasvatuksen pääaineekseen valitsevien suhteellinen osuus on suurempi kuin keskimäärin yhteiskuntatieteissä, humanistisissa tieteissä ja kasvatustieteissä¹.

7. Lopuksi

Kokonaisuutena tarkastellen tutkimustulosten perusteella saa suhteellisen positiivisen käsityksen aikuiskasvatusta opiskelleiden työelämään sijoittumista ja uralla etenemisestä mutta vain osittain aikuiskasvatuksesta oppiaineenä. Keskeisimpinä puutteina aikuiskasvatuksen opetuksessa koettiin se, että siinä ei painotettu tarpeeksi didaktiikkaan ja oppimateriaalin suunnitteluun liittyviä asioita, eikä yleisiin kommunikatiivisiin valmiuksiin ja johtamistaitoon liittyviä osa-alueita. Kuitenkin tuloksista kävi ilmi, että koulutuksessa oli vastaajien mielestä siirrytty jonkin verran lähemmäs käytännön koulutus- ja kasvatustyötä.

¹ Ks. Jussila 1979. Jyväskylän yliopistosta vuosina 1970—75 kasvatustiede pääaineena valmistuneiden kasvatustieteiden kandidaattien työelämään sijoittuminen, Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos N:o 79, s. 58—59.